
ISSN 2312-6353

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДРОГОБИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
(МОВОЗНАВСТВО)

№ 17 2022

Дрогобич

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20653-10473р

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет за рішенням вченої ради
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 23 червня 2022 р.)*

УДК 001(051)
Н 34

Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія:
Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. Дрогобич, 2022. № 17. 162 с.

«Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія:
Філологічні науки (мовознавство)» є фаховим виданням категорії «Б» з філологічних наук (спеціальність 035 –
Філологія) на підставі Наказу МОН України № 886 від 2 липня 2020 року, Додаток 4.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.
com від польської компанії Plagiat.pl.

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща).*

Сайт видання: www.ddpu-filolvisnyk.com.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Кушлик О. П., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Члени редколегії:

Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Ужгородський національний університет

Демська О. М., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Котович В. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Максимчук В. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури, Національний університет «Острозька академія»

Мацьків П. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Федурко М. Ю., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Яремко Я. П., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Гадомський Олександр, доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в галузі мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славистики, Опольський університет (Ополе, Польща)

Krasowska Helena (Красовська Гелена), професор, доктор габілітований, Інститут славистики Польської академії наук (Варшава, Польща)

Kuczyńska-Koschany Katarzyna (Кучинська-Кошани Катажина), професор, доктор габілітований, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Познань, Польща)

Nabytowycz Ihor (Набитович Ігор), професор, доктор габілітований, Університет Марії-Кюрі Склодовської в Любліні (Люблін, Польща)

Nowacki Albert (Новацький Альберт), доктор гуманітарних наук, Інститут літературознавства, Люблінський католицький університет імені Яна Павла II (Люблін, Польща)

Próchniak Paweł (Пручняк Павел), професор, доктор габілітований, Педагогічний університет імені Національної комісії з освіти у Кракові (Краків, Польща)

Kowalow Siergiej (Ковальов Сергій), професор, доктор габілітований, Університет Марії-Кюрі Склодовської в Любліні (Люблін, Польща)

ЗМІСТ

Баранська Л. Б. АНГЕЛОЛОГІЯ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «БУКОВА ЗЕМЛЯ» (ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ).....	7
Бузько С. А. НОВА РЕДАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПISY: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ.....	13
Вільчинська Т. П., Бачинська Г. В., Вербо́вська О. С. ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ПРОЗИ Б. ЛЕПКОГО І Б. ХАРЧУКА.....	17
Вусик Г. Л. ВИРАЖЕННЯ МОВЛЕННСВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	23
Добровольська О. Я. РЕКОНСТРУКТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ АНТРОПОНІМІЇ У ВИВЧЕННІ АСИМІЛЯЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНЬ.....	28
Долинський Є. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ.....	35
Іванишин Ю. В., Мельник Л. Б. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МЕТОДОМ ПРОЄКТІВ У СЕРЕДНІЙ ЛАНЦІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ.....	41
Кісь Є. Б. ІНТЕР'ЄКТИВАЦІЯ ІМЕННИКІВ ЯК ВИЯВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОМОНІМІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ.....	48
Кулик О. Д. ВАРІАНТНІ ФОРМИ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКSEM ЯК ВИЯВ ПУРИСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	56
Кшановський О. Ч. ТИПОЛОГІЯ ВЖИВАНЬ І СЕМАНТИЧНИХ ПЕРЕХОДІВ ЛЕКSEM НА ПОЗНАЧЕННЯ ШИРИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ, ПЕРСЬКІЙ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ МОВАХ.....	64
Levchuk P., Stapor M. E. NAUCZANIE JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO I ODZIEDZICZONEGO NA UKRAINIE I W NORWEGII. ZARYS PROBLEMATYKI.....	71
Легка Л. І. КОРЕНЕВЕ НАГОЛОШУВАННЯ ДІЄСЛІВ ІЗ СУФІКСАМИ <i>-УВА(-ЮВА-), -А(-Я-), -И-</i> В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ВАСИЛЯ СТУСА.....	78
Луцьова Т. В. РІЗНОВИДИ ДЕСКРИПТИВНОГО І ТЛУМАЧНОГО ЕКФРАЗISY В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЕСЕ ПРО ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА: КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД.....	84
Науменко Н. В. ПРОСОДИЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ФУНКЦІЇ РИМИ В ПІСЕННІЙ ЛІРИЦІ СТІНГА.....	90
Овсієнко Л. М. ЗМІСТОВА СТРУКТУРА ТЕРМІНА ТА ЇЇ СКЛАДНИКИ.....	97
Панченко О. І. ХИБНІ ДРУЗІ ПЕРЕКЛАДАЧА В ІСТОРІЇ МОВИ ТА СУЧАСНОМУ СТАНІ.....	102
Прокопович Л. С. ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ В РОМАНІ Т. П'ЯНКОВОЇ «ЧУЖІ ГРІХИ».....	107
Сменова Л. В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЛЕКSIKOГPAFYBAHHЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ З ДІЄСЛІВНОЮ СЕМАНТИКОЮ.....	112

Стецик М. С. ТРАДИЦІЙНА ПОЕТИЧНА ЛЕКСИКА В МІЛІТАРНОМУ КОНТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ДИСКУРСІВ БОРИСА ГУМЕНЮКА).....	121
Стецик М. С., Мицак І. В. «ПРИЙДУТЬ З УКРАЇНИ ВЕРБИ І ТОПОЛІ» (СТУДІЇ НАД ЛІНГВОСТИЛІСТИКОЮ ФОЛЬКЛОРІЗОВАНИХ ПІСЕННИХ ДИСКУРСІВ).....	127
Чаварга А. П. ЖІНОЧІ ІМЕНА СІЛ ЗНЯЦЬОВО ТА ЧЕРВЕНЬОВО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЦЕРКОВНИХ КНИГ).....	135
Чаган О. І. НОМІНАЦІЯ ВЕРХНЬОГО ПОКРИТТЯ БУДИНКУ, ЙОГО ЧАСТИН ТА ЕЛЕМЕНТІВ КОНСТРУКЦІЇ В БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ.....	145
Шевчук-Клюжева О. В. МОВНІ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ДОШКІЛЬНЯТ.....	155
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	160

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ В РОМАНІ Т. П'ЯНКОВОЇ «ЧУЖІ ГРІХИ»

Прокопович Л. С.

Мукачівський державний університет

У пропонованій студії комплексно проаналізовано індивідуально-авторські мовні засоби відображення емоційного стану людини зі встановленням корпусу лексем для вираження цих станів та з окресленням їхньої лінгвостилістичної природи й семантико-стилістичного навантаження в організації тексту. Матеріалом дослідження послужив роман Т. П'янкової «Чужі гріхи». Передусім зазначено, що для сучасного етапу розвитку мовознавства й суміжних наук постала необхідність зважати на явища на межі між мовознавством і психологією, мовознавством і етнокультурологією. У контексті цього наголошено на значущості використання у процесі вивчення мови сучасної антропоцентричної моделі, яка актуалізує проблему мовного вираження емоцій у художньому дискурсі. Дібрано корпус лексем для експлікування емоційного стану людини. Окреслено частиномовну належність використаних у творі емотивів (найчастіше вживаними для цього є дієслова та абстрактні іменники), з'ясовано стилістичні засоби для досягнення того чи того ефекту (емоційні стани підсилюють епітети, метафори, порівняння). Спостережено, що серед описуваних авторкою психологічних станів персонажа здебільшого переважають характеристики негативних емоцій, що відповідно зумовлює використання негативно маркованих емотивних номінацій. Домінують семи 'страх', 'розпач', 'сум', 'божевілля', 'лють', 'жах', 'горе'. Виявлено функціонування в тексті мікрообразів, зокрема **плач, сльози**, та визначено виразники цих мікрообразів. Наприклад, сему 'плач' експлікують іменники **плач, голосіння, зойк** та дієслова **плакати, ридати, хлипати, голосити, верескати, гойкати**. У багатьох випадках, зокрема коли йдеться про дієслівні виразники, простежено градаційні відношення між компонентами мікрообразу, що засвідчує наростання чи відповідно спадання ступеня емоційного напруження.

На основі проведеного аналізу підсумовано, що для відображення емоційного стану персонажів Т. П'янкова послуговується комплексом мовних засобів, які актуалізуються як мовним, так і позамовним контекстом.

Ключові слова: емоції, антропоцентрична модель, лінгвокультурний аспект, лексико-стилістичні засоби, експлікація, експресивність.

*Prokopovych L. S. Peculiarities of conveying the emotional state of a person in T. Piankova's novel "Other People's Sins". The article provides a comprehensive analysis of the author's individual linguistic means aimed at reflecting the emotional state of a person; determines the body of lexemes expressing such states; outlines their linguistic and stylistic nature as well as semantic and stylistic meaning in the organization of the text. The research is based on T. Piankova's novel "Other People's Sins". It is highlighted that the current stage of linguistics and related sciences requires considering the phenomena on the border between linguistics and psychology, linguistics and ethnocultural studies. In this context, the author emphasizes the importance of applying a modern anthropocentric model in the process of language learning, which actualizes the problem of linguistic expression of emotions in literary discourse. The body of lexemes for expressing the emotional state of a person is selected. The emotives used in the work are distributed according to the parts of speech (verbs and abstract nouns are most frequently used for this purpose). Stylistic devices for achieving a certain effect are elucidated (emotional states are intensified through epithets, metaphors, similes). It is observed that for the most part characteristics of negative emotions prevail among the psychological states of the described character, which accordingly leads to the use of negatively marked emotive nominations. The dominant semes are 'fear', 'despair', 'sadness', 'madness', 'rage', 'horror', 'grief'. It is also observed that the text includes micro images, such as **plach, sliozy**. Ways to express these microimages are determined. For example, the seme **plach** is explicated through the nouns **plach, holosinnia, zoyk** and the verbs **plakaty, rydaty, khlypaty, holosyty, vereskaty, hoikaty**. In many cases, notably when it comes to verb expressors, there is a gradational relationship between the components of a micro image, which shows an increase or decrease in the degree of emotional tension.*

Based on the analysis, it is concluded that to reflect the emotional state of the characters T. Piankova uses a set of language tools that are foregrounded through both linguistic and extra-linguistic context.

Key words: emotions, anthropocentric model, linguo-cultural aspect, lexico-stylistic devices, explication, expressiveness.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Для сучасного періоду в розвитку мовознавства характерний підхід до мови не тільки як системи, але і як певної картини світу. Три-валлий час вивчення психологічного аспекту мови відокремлювалось від мовознавства, бо, мовляв, психологічний аспект не входить до проблематики

цієї науки. Однак розвиток і досягнення науки про мову й суміжних із нею галузей зумовили необхідність зважати й на явища на межі між мовознавством і психологією, мовознавством і етнокультурологією. Одним зі значущих аспектів вивчення мови є сучасна антропоцентрична модель, яка актуалізує проблему мовного вираження емоцій у художньому дискурсі.

Сьогодні особливості відображення емоційного стану людини мовними способами та засобами мовлення розглядають у кількох напрямках. Конотативний аспект передбачає аналіз вираження емоцій у мовній системі та мовленнєвій діяльності; денотативний – розкриває специфіку позначення емоцій у природній мові; предметом аналізу сигніфікативного аспекту є десигнація емотивних концептів лексичними та фразеологічними одиницями. Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до окресленої проблематики, недостатньо дослідженими, на нашу думку, залишаються лінгвокультурні (національно-культурна специфіка відображення емоцій в етномові та мовленні) і лінгвокогнітивні (емотивні концепти як форма відображення дійсності) аспекти репрезентації емоцій у мові, що й зумовило актуальність пропонованої студії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Емоції та засоби їх вираження неодноразово поставали об'єктом зацікавлення як вітчизняних, так і закордонних лінгвістів. Свою лепту в дослідження пов'язаних із цим питань внесли, зокрема, А. Вежбицька, В. Г. Гак, Дж. Лакофф, Н. А. Красавський, В. В. Леонтьєв, В. І. Шаховський та ін.

У сучасній українській лінгвостилістиці відображення емоційного світу людини мовними способами та засобами перемістилося з периферійної зони в центр дослідницьких зацікавлень, що засвідчують недавні напрацювання. Зокрема, Н. П. Киселюк на мовному рівні окреслила вербальні та невербальні засоби на позначення емоційного стану радості, які, корелюючи між собою, сприяють феліцитології дискурсу як носії позитивної емоційної інформації [5]. О. М. Калита дослідила мовну експлікацію емоційних станів людини в романі Михайла Стельмаха «Хліб і сіль». Авторка помітила, що письменник, передаючи емоційні стани, поєднує номінацію емоції (дієслово, іменник чи прикметник) з персоніфікацією, порівнянням, епітетом, приділяючи увагу деталям і використовуючи для вираження складного емоційного переживання опис мімічних, просодичних і кінетичних реакцій персонажа [4]. С. В. Черкашин, характеризуючи емотивність на когнітивно-прагматичному рівні, слушно зауважив, що емотивність з'являється «в зм'їсті різних мовленнєвих і мовних одиниць у вигляді спеціалізованих семантичних компонентів. Індивідуальні емоційні переживання формують той досвід, що робить їх пізнаваними» [8]. Актуальність вибраної теми статті передусім пов'язана з потребою дослідження емоційних станів людини в сучасному прозовому дискурсі.

Формулювання мети й завдань дослідження. Матеріалом для наукової розвідки послуговував один із останніх за часом написання роман Т. П'янкової «Чужі гріхи». **Мета** розвідки – проаналізувати індивідуально-авторські мовні засоби відображення емоційного стану людини. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: виокремити корпус лексем на позначення емоційних станів; установити їхню лінгвостилістичну природу та функціонально-стилістичне навантаження в тексті роману.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емоції – це психічні стани людини, в яких реалізуються

безпосереднє ситуативне переживання, задоволення, радість, страх, особистісно значущі на неї явища й ситуації, задоволення чи незадоволення її актуальних потреб. В емоціях проявляється позитивне або негативне ставлення особистості до певних об'єктів, сфер діяльності, до самого себе, інших людей. Емоційне життя людини наповнене багатобразним змістом і виражає оціночні ставлення до: а) конкретних умов, що сприяють або перешкоджають здійсненню діяльності, наприклад, страх, гнів тощо; б) конкретних досягнень у діяльності й поведінці, наприклад, радість, жаль, смуток тощо; в) реальних або можливих ситуацій [10, 96].

Американський психолог К. Ізард виділяє такі базові емоції: гнів, презирство, відроза, горе-страждання, страх, інтерес, радість, сором, подив, провина. Усі інші емоції є складовими чи похідними від базових [3, 77].

На думку М. Гончарук, емоції – це єдність інтелекту та афекту, короткочасного емоційного стану [2, 32]. Науковиця наголошує на універсальному характері «особистісності» емоцій. Проте, сумніваючись, чи поширюється ця універсальність тільки на людей однієї національності, чи виходить за її межі, аналізує різні підходи до цієї проблеми, зокрема: 1) культурно-релятивістський, згідно з яким емоції етноспецифічні і здатність їх переживати залежить від типу культури, лінгвоетнічної належності людини [7, 50]; 2) універсальний, відповідно до якого емоції універсальні й будь-яка емоція відкрита для переживання людиною незалежно від її національної належності й культурних чинників, а національно-специфічним може бути тільки ставлення до емоцій [1, 8–9; 3, 95]. Дослідниця, відзначаючи діаметральну протилежність зазначених підходів і неможливість уважати якийсь один з них правильним чи неправильним, хибним чи істинним і певною мірою погоджуючись із позицією В. І. Шаховського, який спробував об'єднати ці два підходи з метою розглядати емоції як частину природного розвитку людської раси, через що вони й універсальні в усіх культурах [9, 5], доходить висновку про «специфічність для певної культури емоції, марковані соціальними параметрами. Інакше кажучи, емоції як одна з форм відображення дійсності можуть мати узагальнений характер і саме внаслідок узагальненості бути зрозумілими людям, і одночасно, як особистісний феномен, вони мають суб'єктивний характер» [2, 32]. Ми поділяємо думку авторки і спробуємо підтвердити це аналізом емотивів як виразників суб'єктивного характеру з роману Т. П'янкової «Чужі гріхи».

В аналізованому художньому творі мовні засоби відображення емоційного стану людини посідають вагоме місце як фрагмент мовно-культурної дійсності, що стосується сфери культурного життя українців. Отже, лінгвопростір роману складний та структурно-семантично різноплановий. Різні види емоцій у художньому тексті репрезентовані у прямій мові персонажа та авторському описі просодії: міміці, жестикуляції, проксеміці.

Увагу зосереджуємо на негативно-маркованих значеннєвих компонентах, зокрема дієсловах та абстрактних іменниках, та комплексі

семантико-синтаксичних засобів увиразнення (неповні речення та речення, ускладнені однорідними членами).

Серед засобів називання емоцій Т. П'янкова найчастіше послуговується дієсловами: *Яків повеселів, як бахур, котрого мати незлостиво бухнула в плечі, втер воду з лиця, трохи прискорив крок і зайшов перечекати дощ під старою кривою липою* (6); *Місько Патик – аж йому широкі плечі зіпріли – люто махав посеред хати величезною Фецевою сокирякою, та все по ліжкові, по ліжкові, по ліжкові... Як дурний, рубав. Безтямно. Шалено. Нарвано... Бісився. Кромсав разом із периною подушкам, простирадлами, рубав від надголів'я до нижнього краю, часто відпльовуючи добротним гусячим пір'ям...* (7); – *Сидить ги засватана! – варювато закричав, аж стіни в хаті дрібно задрижали, і хмаровиння білого пір'я заново залітало в гарячому від Міської люти повітрі...* (8); *Т-то ти від-дорвала? – Він підхопився зі свого місця, підняв ту руку і з молитовною обережністю притулив ляльці...* (113). Використання дієслів надає текстові більшого динамізму, допомагає занурити читача в оповідь. Емоційний стан хвилювання, розчарування, збудження підсилюють промовисті, логічно залежні обставини способу дії, пор. *рубав безтямно, шалено, нарвано; люто махав; незлостиво бухнула; варювато закричав; із молитовною обережністю притулив*, а також порівняння, пор.: *повеселів, як бахур* тощо.

Стилістичне значення, функція дієвості, перебування в особливому збудженому стані актуалізується за допомогою дієслівної однорідності: *У браму вломилася захекана Дарина, метнула оком на свекра, коротко перезирнулася з Оксаною та й налетіла на Петра, котрий старався скрутити братові в'язи...* (203); *Лаючись, не зразу навіть помітила, що Петро, сидючи на ліжку, весь скоцюбився, зігнувся утрое, обхопив однією рукою коліна, іншою накрив голову та голосно стогне ...* (162); *Зеньо обхопив руками голову та й скубнув себе за волосся з усієї сили ...* (183).

Стилістично виправданими є використання однотипних однорідних елементів в наступному реченні: *Оксана сиділа під дверима, затуливши рота руками, аби не закричатися страшними розпачливим криком, не заревіти, як корова, не здуріти, не кинутися в хату, не налетіти на чоловіка з кулаками, не роздерти йому лице, а заодно – не вибрати живцем серце...* (164). Отже, така семантико-синтаксична однорідність по-особливному розгортає зміст речення, надає його емоційної напруги. Зазначимо, що авторка вдається до стилістичного прийому градації, за допомогою якої поступово увиразнюється нагнітання емоційного стану героїні.

В іншому контексті звертаємо увагу, що почуття озлобленості, роздратування письменниці передає через парцеляцію, яка актуалізує високий ступінь напруги – несамовитість та шаленство: *...рубав. Безтямно. Шалено. Нарвано* (7).

Особливу стилістичну роль та емоційну специфіку образу демонструють фразеологічні одиниці: *Оксану наче дідько підкинув на вилах...* (163). Психологічний стан переживання персонажа

передається через процес мислення: *Думав багато, майже безперестанку, якісь чудні невидимі павуки снували, вивершували з білих нескінченних ниток хитромудрі павутиння, в котрих дурною мухою борсався його розум...* (163). Метафорично-контекстний розвиток оновлює його експресивність за рахунок віднайдення нетипових об'єктів порівняння, наприклад: *...дурною мухою борсався його розум* (163).

Особистісність емоцій авторці вдається виражати за допомогою абстрактних іменників, які передають:

– спокій, напр.: *Було їй жаль за ліжком та й за перинами, за тонкими мережанними простирадлами, що їх Місько нині покромсав на дрантя та повимацував чоботями, за спокоєм погожого ранку, щедрого на сонце, за спокоєм погожого весняного ранку, за спокоєм свого вразливого жіночого серця, надірваного криками й гупанням сокири по ліжку...* (11);

– спогади, напр.: *Спогади зимними лісовими зміями виповзали з глибоких пір сутінків і вилися попри її ноги, попри її руки, попри голову. Сичали немилосердно, лякали її, кусалися, снували собі кубла на її колінах, відкладали яйця в її долонях...* (55); *Їй важко давалися слова, її спогади через роки боліли ще більше* (223).

– неспокій, безсоння, напр.: *Неспокій зимною каламуттю знадвору вливався в його хату, у його ослаблене тіло, в онімїду душу, у помисли, безсоння прийшло і всілося на краєчок постелі, пильнувало невсипуючо, аби не смів до ранку зімкнути очей...* (49);

– безталання, напр.: *Вишукував свою біду біденну, свій розпач, своє безталання...* (38);

– розпач, безсилля, напр.: – *Дітина там була, – раптом прохрипіла Юстина і затрусилася, наче життя покидало її такої вже, в цю хвилину, на цій, роздертій вибухом землі, серед цих різноголосих переляканих людей, котрі не знають, що їй треба казати, чим розраяти її безмірне, її чорне-пречорне горе, її безсилля, розпач, її раптовий многоликий безум...* (6);

– нестямю, безум, напр.: – *Гасю ... прошаруділа і знову провалилася у чорну тягучу знестямю, таку темну і густу, мов рілля виорана гострим плугом після зими...* (15);

– нудоту, напр.: *Німотка згадав страшну ніч під вікнами у Юстини і відчував, як нудота різко підступила йому до горла...* (220);

– марення, напр.: – *Господи милосердний, дай заснути і забутись хоч на трохи, дай сили прожити ці марення, передати ці спогади, не вдавитись клубком, що підступає до самого горла і душить...* (65);

– злість, напр.: *Відчувала як її переповнюють злість і розпач, як вони нестримно вриваються в її душу, як весняні ріки – межі сонні береги, аби розмити, розірвати їх, знищити, стерти...* (100);

– біду, горе, напр.: *З усіх боків валилася біда на голову нещасної Юстини* (29).

Психологічно навантажений сегмент внутрішнього портрета людини – її емоційний образ. Важлива риса психологічного портрета людини, її місця,

чужості навколишньому світові й самій собі – самотність. Лексема *самотність* як ключовий вербалізатор емоційно-психологічного самоусвідомлення людини у романі розвиває власну образну мікропарадигму: *Самотність зайшла зі спини, тяжко висадилася йому на плечі, звисила на груди ноги. Така рідна якась, така своя, така знайома. Така зрима – хоч вий. Така темна – хоч лобом до одвірка товчися* (10); *Тоді самотність злою сукою, у котрої забирали щеня, гавкала на нього – аж заходила тим страшним гавкотом, що переходив у довге сумне виття...* (134). Рефлексії над прямим і переносним значенням лексеми *самотність*, над сутністю цього стану зображує Т. П'янова через нанизання однорідних присудків *самотність зайшла зі спини, висадилася на плечі, звисила ноги* та порівняння – зіставлення: *Така темна – хоч лобом до одвірка товчися; самотність злою сукою... гавкала ...* Контекстна паралелізація відчуттів людини і звіра вибудована на внутрішньосемантичному й психологічному контрастуванні.

Інші авторські характеристики психологічного стану персонажа представлено за участю переважно негативно маркованих емотивних номінацій, у яких домінують семи:

– ‘страх’, ‘розпач’, напр.: – *Вона затихла, а Яковом страх колотив...* (221); *Н-ніц не знаю, – невпевнено промимрив Яків, хвиля невідомого страху піднялася з глибини живота, вдарила його зверху по голові, привалила, оглушила, як рибицу на мілководді* (222); *–І-і-йо-ой – завилла наново, таки не стримавши свого страху і розпачу...* (80); *В молитві малів, ставав легким, безтілесним, виходив понад своєї жалі, понад свої розпачі* (135);

– ‘сум’: *Дивний сум зачався в його неголеному обличчі, проліг рівною глибокою борозенкою крізь усе чоло, проступив червоно на вилицях...* (10);

– ‘божевілля’: *Німотка скинувся – випірнув зі свого божевілля, примусив себе дихати, думати, дивитися, бачити двері хати з високими одвірками...* (168);

– ‘відчай’: *Ще ніколи в житті Якову не було так страшно, ще ніколи відчай так не переповнював душу, не вив так голосно, так сильно, так протяжно, не сичав так пекельно, не кублився так зміїно, не вбивав так жорстоко, безжалісно...* (170);

– ‘лють’: *...закричав Михайло, червоний від люті, котра википала з нього, наче окріп із казана* (201);

– ‘жах’: *Жах виповнював його розум, розпирив голову, забивав у скроню величезний кований цвях, покритий іржею...; Жах колотив всім тілом чоловіка, паморочив голову. Від страху носом пішла кров* (224);

– ‘горе’: – *Ганіє, розлилася невтішним горем, чорними солоними окропом, киплячою смолою, пекельною тугою* (17); *Горе стояло йому за спиною, розкинувши чорні крила, такі широкі, такі потужні, що здавалося увесь білий світ міг би під ними уміститися* (49).

Отже, з одного боку, внутрішній емоційний стан персонажа ословлюють такі абстрактні іменники, як *страх, розпач, сум, божевілля, лють, жах, горе*, які виявляють різні семантичні (антропоморфна,

просторова) та структурні (об’єктна, генітивна, предикативна) типи метафор, з іншого, – усіх їх об’єднує одна спільна сема ‘страждання’. Антропоцентричний підхід дещо винищив місце людини серед природи за здатністю до аналізу й осмислення свого буття, тому питання про причини і суть страждання набуло особливої актуальності [5, 62].

Із названими емоційними станами безпосередньо пов’язане функціонування мікрообразів *плач, сльози*. Зауважимо, що сему ‘плач’ експлікують іменники *плач, голосіння, зойк* та дієслова *плакати, ридати, хлипати, голосити, верескати, гойкати*. Найчастіше уживаним у реченнях є іменник *плач*, напр.: *Плач його топився в подушці, малів там, глухнув, щезав, а потім накочувався знову і знову, терзав чоловіка, роздирав йому ніч навіл, роздирав світ, роздирав небо...* (50); *Вона від нього відхилилася, мокре з його голови стерла та й геть з хати, аби не бачив як на новий плач кривиться...* (67); *Її співанка переходила у тихе, голосіння, а далі у плач, а потім – у дивну німоту...* (84); *Впала пухкими колінами на розрубані подушки та зайшлася голосним плачем, довгими, рясним і затяжним, як перші березневі дощі* (11); – *Тату! – скривився раптом, ніби на плач. – Ви мене знайшли* (88).

Негативну конотацію функціонування мікрообразу *плач* увиразнюють дієслова *топився, малів, глухнув, щезав, накочувався, терзав*; епітети *довгий, рясний, затяжний*, порівняння як *перші березневі дощі*.

Розширює стилістичні межі дієслова *плакати* його синонімічний ряд: *ридати, хлипати, голосити, верескати, гойкати*, пор.:

– *плакати*, напр.: *Далі він плакав, просив Юстину забути Бога, бо його нема і ніколи не було...* (46); *Знала Юстина, хто Мироську катував, ходила до него до хати, кричала, плакала, просила хоч, де тіло діли, сказати* (86); *Плакав німо, сльози котилися його щоками, заливали лице, груди і молодий пушок вусів, що лише недавно почав проростати у Якова під носом...* (145);

– *ридати*, напр.: *впав на коліна і голосно заридав, затуливши лице руками...* (46);

– *хлипати*, напр.: *Вона несміло схлипувала, а далі знову і знову...* (11); *Він, соромлячись тієї води з очей, затулив лице великими порепаними долонями, мозолистими, як його перелякана душа, і тихо, дитинно схлипував...* (88);

– *вити*, напр.: – *А єг не приростут? – вила крізь сльози Дарина і чогось уявляла покалічену чоловічу руку без пальців у себе на грудях* (108);

– *рикати*: – *Болит... – рикав потривоженим звіром. – Бо-о-лит...* (97);

– *гойкати*: *І він кричить, гойкає на цілу хату, не тямить себе – так гойкає* (133);

– *голосити*: – *Єг, скажи мені, Якове? – голосила Оксана, притулившись до його плеча...* (176);

– *верескати*: – *Де є мій Петро?! – не своїм голосам верескнула Оксана...* (82); – *Яй – по-жіночому верескнув він, коли рука сина вхопила його за шию, підняла над підлогою і добряче трусоннула ним* (84).

Висновки та перспективи досліджень. Аналіз дослідження емоційних станів людини в романі

Т. П'янкової «Чужі гріхи» засвідчує глибоку психологізацію в художньому часо-просторовому континуумі твору. Спостережено, що найчастіше емоційні стани в романі Т. П'янкової виражаються комплексом лексико-стилістичних засобів, які актуалізуються як мовним, так і позамовним контекстом. Письменниця експлікує емоційні стани, поєднуючи номінацію емоції (дієслово, іменник)

з персоніфікацією, порівнянням, епітетом чи метафорою. Однак таке дослідження не є вичерпним. У подальших наукових розвідках зупинимося на невербальному вираженні емоцій у романі «Чужі гріхи» через емоційні реакції: кінеми (зміни положення тіла й виразу обличчя людини), фонацію (процес мовного продукування) та психофізіологічні симптоми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Л. Г. Лексические средства обозначения эмоции в русском языке. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. 184 с.
2. Гончарук М. До проблеми поняття «емоція» у лінгвістиці. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці : Видання Чернівецького нац. ун-ту. 2012. № 1. С. 30–39.
3. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. Изд. 2. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 784 с.
4. Калита О. Мовна експлікація емоційних станів людини у романі Михайла Стельмаха «Хлібі сіль». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Ужгород, 2018. Вип. 1 (39). С. 38–41.
5. Киселюк Н. П. Вербальні та невербальні засоби актуалізації емоційного стану радості в художньому дискурсі (на матеріалі англомовної прози ХХ–ХХІ століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02. 04. Київ, 2009. 22 с.
6. Прокопович Л. С. Лексико-семантичне поле *страждання* в поетичному дискурсі другої половини ХХ ст. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2016. Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс. С. 61–66.
7. Томашева И. В. Понятие «лакуна» в современной лингвистике. Эмотивная лакуна. *Язык и эмоции* : сб. научн. трудов / под. ред. В. И. Шаховского и др. Волгоград : Перемена, 1995. С. 50–59.
8. Черкашин С. В. Дослідження поняття емоційності художнього дискурсу в сучасній лінгвістиці в аспекті когнітивно-прагматичної парадигми. URL: http://nauka.hnu.edu.ua/sites/default/files/fahovi_%20vudannia/2009/Statti%20Ligvistichni%20dosldgennia%2025/26.html.
9. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : монография. Москва : Гнозис, 2008. 416 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

10. Психологічний словник / за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- П'янкова Т. Чужі гріхи : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 240 с.

REFERENCES

1. Babenko, L. G. (1989). *Leksicheskie sredstva oznacheniya emotsii v russkom yazyke* [Lexical means of expressing emotions in Russian]. Sverdlovsk: Izd-vo Ural. un-ta [in Russian].
2. Honcharuk, M. (2012). *Do problemy poniattia "emotsiia" u linhvistytsi* [To the problem of the concept of "emotion" in linguistics]. *Aktualni problemy romano-hermanskoj filolohii ta prykladnoj linhvistyky*. Chernivtsi: Vydannia Chernivetskoho nats. un-tu, 1, 30–39 [in Ukrainian].
3. Ilin, Ye. P. (2001). *Emotsii i chuvstva*. Izd. 2. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
4. Kalyta, O. (2018). *Movna eksplikatsiya emotsiinykh staniv lyudyny u romani Mykhayla Stelmakha "Khlib i sil"* [Language explication of emotional states of a person in the novel of M. Stelmakh "Bread and salt"]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Filolohiia*, 1 (39), 38–41 [in Ukrainian].
5. Kyseliuk, N. P. (2009). *Verrbalnitane verbalni zasoby aktualizatsiyi emotsiynoho stanu radosti v khudozhnomu dyskursi (namateriali anhlomovnoyi prozy XX–XXI stolit)* [Verbal and nonverbal means of actualizing the emotional state of joy in artistic discourse (on the material of English prose of the XX–XXI centuries)]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
6. Prokopovych, L. S. (2016). *Leksyko-semantychne pole strazhdannya v poetychnomu dyskursi druhoi polovyny XX st.* [Lexical and semantic field of suffering in the poetic discourse of the second half of the XX century]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*. Chernivtsi: Vydavnychiy dim "Rodovid", 772, 61–66 [in Ukrainian].
7. Tomasheva, I. V. (1995). *Paniatie "lacuna" v sovremennoy lingvistike. Emotivnaia lacuna*. [The concept of "lacuna" in modern linguistics. Emotive lacuna]. *Yazyk i emotsii* / pod. red. V. I. Shakhovskogo i dr. Volgograd: Peremena, 50–59 [in Russian].
8. Cherkashyn, S. V. *Doslidzhennya ponyattya emotsiynosti khudozhnoho dyskursu v suchasniy linhvistytsi v aspekti kohnitivno-prahmatychnoyi paradyhmy* [Research of the concept of emotionality of artistic discourse in modern linguistics in the aspect of cognitive-pragmatic paradigm]. Retrieved from: <http://nauka.hnu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/Statti%20Ligvistichni%20dosldgennia%2025/26.html> [in Ukrainian].
9. Shakhovskiy, V. I. (2008). *Lingvisticheskaya teoriya emotsii* [Linguistic theory of emotions]: monograph. Moskva: Gnosis [in Russian].

DICTIONARIES

10. Psychological Dictionary / published by N. A. Pobirchenko. Kyiv: Naukovyi svit, 2007. 274 p. [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

- Piatkova, T. (2020). *Strangesins: novel*. Kharkiv: Klub simeinogo dozvilia [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>